

Мухіна Г. В.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Донецький юридичний інститут МВС України
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна

РОЛЬОВА Й КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНОСТІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

На сьогодні заклад вищої освіти має забезпечити формування й розвиток інтелектуальної, творчої та ініціативної особистості, здатної жити в принципово нових умовах, реалізувати себе в житті, бути успішною, сприяти розвитку суспільства тощо. Тому завдання викладача полягає у формуванні в майбутнього фахівця життєвих компетентностей особистості, а рольова й комунікативна компетентності є їхніми важливими складниками. Що містить у собі поняття «компетентність»? *Компетентність* – це, перш за все, певна сума знань особистості, яка дозволяє їй судити про що-небудь, висловлювати переконливу, авторитетну думку [1].

У довідковій літературі зустрічають такі трактування цього поняття: «коло питань, явищ, в яких дана особа авторитетна, має досвід, знання; коло повноважень, галузь належних для виконання ким-небудь питань, явищ» [7, с. 358]; «добра обізнаність із чим-небудь; коло повноважень якої-небудь організації, установи, особи» [4, с. 874]; «певна сума знань особистості, яка дозволяє їй судити про що-небудь, висловлювати переконливу, авторитетну думку» [1]; «коло питань, у яких конкретна особа має знання, досвід» [5, с. 595].

Певне коло науковців (В. Байденко, С. Бондар, В. Кальней, Дж. Равен, С. Шишов) визначає поняття *компетенції* через поняття «здатність», саме таке поняття ґрунтоване на знаннях, уміннях, досвіді, цінностях, нахилах, які набувають завдяки навчанню.

Українські науковці (С. Бондар, І. Гушлевська, О. Овчарук, І. Родигіна, І. Череміс та інші) по-різному підходять до витлумачення поняття компетентності. Найбільшого поширення набуло визначення *компетентності* як «сукупності знань і умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію» [6].

У наведених тлумаченнях аналізованого поняття загальним є їхня змістова основа: знання, уміння, досвід тощо. Саме за цими

складниками спробуємо проаналізувати *комунікативну й рольову компетентності* в структурі особистості майбутнього фахівця.

У наукових студіях акцентовано увагу на тому, що *рольова компетентність* – це здатність розв'язувати життєві проблеми, пов'язані з рольовою поведінкою або її засобами. Щоб виконувати певні соціальні ролі, людина повинна мати певні знання щодо дотримання суспільних норм, розуміння та виконання цих ролей, створення стосунків з іншими людьми та опрацювання певних комунікативних стратегій. На цих знаннях формують певні вміння, а саме: приймати та дотримуватись суспільних норм, правил у своїй поведінці, розуміти рольові розподіли в суспільстві та виконувати свої ролі, установлювати та підтримувати довготривалі стосунки тощо. Формування *рольової компетентності* дозволяє набути людині певного життєвого досвіду щодо спілкування з іншими; вирішення та попередження конфліктів, участі у колективній діяльності тощо.

Як зазначає П. Горностаї, *рольова компетентність* має свою структуру, яка містить здатність оперативно володіти своїми психологічними ролями, бути повноправним суб'єктом цих ролей, включати рольову поведінку в процес власної життєдіяльності й життєтворчості, що сприяє гармонійній рольовій самореалізації.

Під цією *компетентністю* дослідник розглядає здатність людини розуміти й виконувати вимоги суспільства, у якому вона існує. При цьому *рольову компетентність* можна розглядатися не просто як функціональну надбудову над особистістю, а як інтегральну характеристику самої особистості [2, с. 12].

Як бачимо, рольова поведінка не можлива без комунікативної діяльності і саме *комунікативну компетентність* розглядають як готовність особистості до комунікативної діяльності. *Комунікативну компетентність* виявляють через здатність особистості встановлювати та підтримувати необхідні контакти з іншими людьми на основі сукупності знань та вмінь, що забезпечують ефективний плин комунікативного процесу.

На нашу думку, *комунікативна компетентність* може бути підпорядкована рольовій компетентності, адже створення взаємин між людьми не може відбуватися без комунікації та взаємодії між ними. Однак, на думку О. Ковальнової, *комунікативну компетентність* можна розглядати й окремо, оскільки комунікація може відбуватися й без мети створення взаємин, дотримання соціальних правил та врахування очікувань партнера із спілкування [3].

Слушною, на нашу думку, є теза Ю. Ємельянова, який уважає, що *комунікативну компетентність* набувають саме в соціальному контексті, у процесі виконання особистістю різних соціальних ролей.

Формування *комунікативної компетентності* майбутнього фахівця в закладі вищої освіти можна розглядати як формування системи знань, умінь, навичок, якостей особистості в досягненні мети або досягненні позитивного результату в процесі професійної діяльності.

Комунікативна компетентність є інтегральним утворенням особистості як складноорганізоване особистісне утворення суб'єкта, за допомогою якого він здійснює свою професійну й комунікативну діяльність. Комунікативна компетентність виступає засобом або інструментом професійного спілкування.

Комунікативна компетентність містить компетентність вхідної комунікації як здатності ефективно сприймати повідомлення та компетентність вихідної комунікації як здатності ефективно передавати повідомлення. Ю. Ковальова компетентність *вхідної комунікації* розподіляє на такі компетенції: сприймання інформації, сприймання стану та відношення, сприймання потреб, цінностей та поглядів. Компетентність *вихідної комунікації*, на думку дослідниці, містить такі компетенції: передача інформації, передача почуттів та стану, вплив та переконання. Головна особливість специфічно людського обміну інформацією полягає в тому, що визначальну роль для кожного учасника спілкування відіграє значущість інформації, адже люди не просто «обмінюються» інформацією а й, як зазначає О. Леонт'єв, прагнуть при цьому виробити загальний зміст [3].

Отже, на нашу думку, головний компонент *комунікативної й рольової компетентностей* можна інтерпретувати як здатність людини встановлювати та підтримувати необхідні контакти з іншими людьми в процесі виконання ними певних соціальних ролей. До складу зазначених вище компетентностей зараховують певну сукупність знань, умінь, особистих якостей та досвід. Саме такі складники забезпечують ефективний перебіг багаторольового комунікативного процесу, який характеризується певним рівнем оволодіння нормами спілкування, поведінкою, засвоєнням соціально-психологічних еталонів, стандартів, стереотипів поведінки тощо. *Рольова й комунікативна компетентності* є досить важливими та ключовими компетентностями у формуванні майбутнього фахівця.

Список літератури:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
2. Горностаї П. Психологія ролівої самореалізації особистості : автореф. дис. ... док. псих. наук : 19.00.05. Київ, 2009. 35 с.
3. Ковальова О. Модель соціально-комунікативної компетентності. Освіта та розвиток обдарованості особистості. № 11 (30)/11/2014. С. 27-33 URL: <http://otr.iod.gov.ua/images/pdf/2014/11/7.pdf> (дата звернення 07.02.2020).
4. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. Т. 1. / уклад: В.В. Яременко, О.М. Сліпушко. Київ, Вид-во «АКОНІТ», 2006. 926 с.
5. Новейший энциклопедический словарь. Москва: «Изд-во АСТ». ООО «Транзиткнига», 2004, 1424 с.
6. Професійна освіта: Словник: навч. пос. / уклад. С.У. Гончаренко та ін.; за ред. Н.Г. Никало. Київ: Вища школа, 2000. 149 с.
7. Ушаков Д. Толковый словарь современного русского языка/ под ред. Татьяначенко Н.Ф. Москва: Альта-Пресс, 2005. 1216 с.